

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-446-7-58>

**STYLISTIC PROPERTIES AND SCOPE OF IMPLEMENTATION
OF CIRCUMSTANTIAL DETERMINANTS IN WRITTEN
AND ORAL OBJECTIVES OF OFFICIAL-BUSINESS STYLE**

**СТИЛІСТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ТА СФЕРА РЕАЛІЗАЦІЇ
ОБСТАВИННИХ ДЕТЕРМІНАНТІВ У ПИСЕМНІЙ
ТА УСНІЙ ОБ'ЄКТИВАЦІЯХ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ**

Vynohradova Yu. B.

*Candidate of Philological Sciences
(Ph.D),
Associate Professor at the Department
of Culture of the Ukrainian Language
Dragomanov Ukrainian State University
Kyiv, Ukraine*

Виноградова Ю. Б.

*кандидат філологічних наук (Ph.D),
доцент кафедри культури
української мови
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Мова – розвинена система функціональних стилів. Різниця у описі одного й того самого явища, події чи процесу залежить від мети висловлювання. Властивості кожного окремого стилю визначаються особливостями функції мовлення, його метою. На підставі цього вживається термін «функціональний стиль» – сукупність мовних засобів, що відповідають певній сфері суспільної діяльності.

Дослідження сучасного офіційно-ділового стилю припадають на 50–60-ті рр. ХХ ст.: Л. Булаховський [1], І. Білодід (виділення офіційно-ділового стилю як окремого функціонального різновиду української літературної мови), І. Чередниченко, А. Коваль [5; 1; 7] (дослідження у сфері наукового стилю мовлення), В. Ващенко, С. Єрмоленко [3]. 70-ті рр. – період наукового осмислення системи понятійно-категоріальних характеристик та засобів словотворення офіційно-ділового стилю: В. Перебийніс, А. Маратов (виокремлення жанрових різновидів офіційно-ділового мовлення: дипломатичного, законодавчого, адміністративно-канцелярського), М. Жовтобрюх [4] (стиль преси) та ін.

Офіційно-діловий стиль як об'єкт вивчення привертає увагу сучасних вітчизняних лінгвостилістів, адже наукові дослідження у сфері ділових стосунків стають дедалі актуальнішими: Д. Горбачук, О. Сушко, Л. Тименко, В. Возна, Н. Поліщук, О. Пазинич, О. Мацько, Л. Ткач.

Специфіка кожного функціонального стилю визначається шляхом його зіставлення з іншими стилями мовлення.

Кожний стиль має свою систему жанрів, яка виформовується за відповідними підстилями, реалізуючи їх функції. «Кожен стиль, – як зазначала А.П. Коваль, – відрізняється від іншого рядом ознак; проте вирішальну роль тут відіграє не стільки їх наявність (чи відсутність), як їх співвідношення (тобто релятивність компонентів стилю) в межах стилю і між стилями на конкретному історичному етапі» [5]. До того ж, слід враховувати й стилістичні традиції, притаманні кожному стилю мовлення.

На особливу увагу заслуговує опис основних типів конструкцій офіційно-ділового дискурсу, а також компонентів цих конструкцій. Офіційно-діловий стиль – це мова численних документів. Текст документа – основний елемент структури ділового папера. Дослідження текстів різних за призначенням документів дає можливість проаналізувати особливості вживання й функціонування обставинних детермінантів в офіційно-діловому дискурсі.

При складанні текстової частини будь-якого документа, початок речення несе велике інформаційне навантаження, тому доволі характерним є вживання стандартних обставинних детермінантних поширювачів у препозиції до предикативного центру висловлювань ділового дискурсу. Це значною мірою полегшує створення документа в цілому, спрощує сприйняття інформації та сприяє поліпшенню результативності офіційного спілкування.

Структурна й семантична уніфікація обставинних поширювачів – прояв нормативного вживання детермінантних обставин у офіційно-діловому дискурсі.

Однак трафаретні обставинно-детермінативні фрази не завжди бувають функціонально доречними, зокрема для окремих видів службових листів (лист-вітання, лист-запрошення) та в усному офіційно-діловому мовленні, оскільки їх надмірне вживання може призвести до зниження толерантності, ефективності спілкування, а саме: спричинити втрату об'єктивності оцінки інформаційних фактів, порушити норми етикету ділового спілкування.

У контексті офіційно-ділового стилю мовлення аналіз комунікативної сфери, функцій, стильових рис і мовних ознак типових документів пояснює деякі аспекти вживання та функціонування обставинних детермінантів в структурі речень ділового змісту.

Уніфікація форм викладу і стандартизація офіційно-ділового стилю досягається багатьма засобами, серед яких і обставинні детермінанти. Будь-який документ офіційно-ділового стилю мовлення повинен бути зрозумілим для широкого кола реципієнтів з відповідними характеристиками у певній соціальній ситуації.

Наявність у тексті ділового папера обставинних поширювачів – певних засобів уточнення, роз'яснення інформації – компенсує

(задовольняє) питання адресата, які можуть виникати в процесі студіювання (читання, вислуховування) документа, програмує у певний період часу, місце, умови, причини тощо. Лаконічність і смислова ємкість обставинних детермінантів вказує на їх широкий текстовий й змістовий потенціал: зокрема це стосується семантичних типів зі значенням мети, відповідності, причини, часово-просторових поширюючих компонентів, наприклад: *З метою правильного складання та оформлення декларації, а також визначення податкових зобов'язань /обставинний детермінант мети/ особи, які здійснюють письменницьку діяльність, повинні вести облік доходів і витрат [Вказівка]; Відповідно до графіка проведення екскурсії /обставинний детермінант відповідності/ учнями відвідані історичні місця, музеї, виставки, парки та заповідники, які знаходяться у межах нашого районного центру [Звіт]; За час проходження педагогічної практики в період з ... по ... (дата) /обставинний детермінант часу/ проведено позакласну роботу: конкурс знавців українського слова, гру КВК [Звіт]; Згідно з чинним законодавством /обставинний детермінант відповідності/ та у зв'язку із введенням Кабінету Міністрів України Постанови «Про порядок проведення розрахунків з приватними підприємствами» /обставинний детермінант причини/ ТОВ з обмеженою відповідальністю «Сузір'я» встановлює такий порядок приймання й виплат коштів приватним особам: 1. ... [Інструкція].*

«Стилістичне використання обставинно-детермінуючих структур визначається своєрідними стилетворчими ознаками стилю; не всі детермінантні утворення і не повсюдно однаковою мірою суттєві: їх стилістичні можливості перебувають у прямій залежності від семантико-образної наснаги конструкції, що є наслідком лексичного її наповнення, обсягу, контекстуальної дистрибуції, позиції у відповідному текстовому фрагменті» [1, с. 197]. Численні приклади вживання обставинних детермінантів у ділових паперах свідчать про їх семантико-стилістичну, граматичну важливість: *З метою підтримки талановитих і обдарованих дітей, сприяння їх розвитку та зростанню інтелектуального і культурного рівня /однорідні обставинні детермінанти мети/ у бібліотеці організовані виставки дитячих малюнків, творчих робіт [Звіт]; З метою розвитку правової освіти населення /обставинний детермінант мети/розширюється мережа спеціалізованих навчальних закладів [Звіт]; У разі дострокового виконання робіт /обставинний детермінант умови/ Замовник має право достроково прийняти та оплатити їх за ціною, що вказана в Договорі (з узгодженням змін в калькуляції кошторисної вартості) [Договір]; Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 00.00.0000 № 00 «Про ... » (повна назва документа) /обставинний детермінант відповідності, підстави/, з метою підвищення рівня підготовки*

розпоряджень голови облдержадміністрації, неухильного дотримання вимог Інструкції /однорідні обставинні детермінанти мети/ ...
1. *Затвердити Положення про... (назва) [Розпорядження].*

Комунікативна мета повідомлюваного у тексті документа, яскраво реалізуються у офіційно-діловому дискурсі саме за допомогою різнозначенневих обставинно-детермінативних утворень. Це можуть бути своєрідні типові повідомлення інформації у формі наказу, прохання, сподівання, відмови, запитання, поради, пропозиції, обіцянки, скарги.

Використання детермінативних поширювачів обставинного типу у офіційно-діловому стилі мови, у офіційно-діловому дискурсі (у текстах офіційних документів різних за призначенням груп) є типовим і обов'язковим.

Література:

1. Курс сучасної української літературної мови / за ред. Л. А. Булаховського [АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні]. К. : Рад. школа, 1951. Т. 2: Синтаксис. Просте речення, складне речення, пунктуація. 408 с.
2. Жовтобрюх М. А. Українська літературна мова. К. : Наук. думка, 1984. 296 с.
3. Коваль А. П. Ділове спілкування. К. : Либідь, 1992. 280 с.
4. Коваль А. П. Культура ділового мовлення: Писемне та усне ділове спілкування. 3-тє вид. Київ : КДУ, 1982. 287 с.
5. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови. К. : Вища школа, 1987. 345 с.
6. Кутня Г. Обставинна детермінація предикатів процесу в сучасній українській мові. Лінгвістичні студії. Випуск 13. Донецьк : ДонНУ, 2005. С. 178–184.
7. Попова І. Фундаментальні категорії метамови українського синтаксису (одиниця, зв'язок, модель). Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2009. 432 с.
8. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.